

mozgatja. Alakjai mintegy fátyollal letakartak, melyek csak a tett pillanatában lépnek elének teljességükben. Először jön a tett, azután a gondolat: a tett vakmerősége, hatásos férfiassága okolja meg a tettet. És itt jutunk el, azt hiszem, London eredetiségének a mélyére: az alaklátásnak ez a módja, épenúgy mint az izgalmas, néha lüktető hatású mesemenet a szerzőnek önalkatából kinőtt sajátja. Ez természetesen bizonyos ösztönök sodrában ismét a kalandorregényhez vezet. S csakugyan az egész regény nem egyéb, mint anyagi eszközök, fegyverek küzdelme. A főhős egy ismétlőpisztollyal, néhány kiló ekrazittal s pár vakmerő ötlettel mozgatja a regény egész történetét.

E gyakorlatias érzék megnyilatkozik a regény egész szellemében. Más szóval: London műve «amerikai» regény. A lelki mozzanatok elhanyagolásával együtt jár az anyagi értékek megbecsülése, a pénzvizitáció istenítése. «Haha! — mondja Francis, a regény hőse, egy munkásnak, akinek nem volt egyebe, mint adóssága — kétszázötven pesóval kevesebb értékűnek lenni a semminél, és ebben a minusz állapotban, mint egy ember számtani képlete! Tudja-e, ... hogy voltaképpen értékben maga csak egy kivonás, egy árnyék, érti-e?» (Ez az ütött-kopott rabszolga munkás voltaképp a regény egyetlen szánalmas ember alakja.) «Hát mi az az Üzlet... — adja az üzletnek mithikus meghatározását a regény egyik túlvilági alakja. — Az Üzlet talán annak az istenségnek a neve, amit úgy imádtok, mint az én népem a Napistent?» etc.

Jack London előadásmódja eleven, izgatott s az izgalom érdekében nem riad vissza a szemfényvesztéstől sem. A mese sodrát váltóáramként szaggató mellékselekmények feszítik ugyan az olvasó figyelmét, noha e késleltető bujkálás és felesleges túltömöttség néha kényelmetlen is.

A művet Tersanszky Jenő fordította megfelelő hozzáértéssel, a részletező stílus otthonos kezelésével.

Hencze Béla.

Romain Rolland : Beethoven. A nagy teremető korszakok. — Az Ervicától az Appassionataig. Fordította Benedek Marcell. Budapest, 1929. Dante-kiadás. 328 l. Romain Rolland zeneesztétikai művei méltán tartoznak európaszerte a legkeresettebb, legkedveltebb zenei

könyvek közé. Nincs a jelenkornak még egy zeneirója, aki ilyen szerencsés arányban egyesítené magában az igazi muzsikusi ösztönös megérzéseit, szeretetét, lelkesedését, az író mélyreható pszichológiai jellemző erejét, stílári művészetét, valamint a zenetudós és szellemtörténész széleskörű, alapos ismereteit. Mindezek a képességek szinte predesztinálják őt olyan problémák megoldására, amelyek művészi zsenik portréjának mindenoldalú megvilágítását célozzák. Talán egy ilyen portréja sem mélyebb, művészebb, mint ez, amit most Beethoven 1800—1806. éveket magába foglaló teremtő korszakáról festett.

A beethoveni szellem feltárása Romain Rolland egész írói pályafutásának vezérmotívuma. Kimeríthetetlen tanulmányok bizonyult ez a téma mind az író, mind a tudós, mind a muzsikusi számára. Ő, aki olyan közel jutott a Mester lelkéhez, mint kívülről igen kevesen, még jelen könyvről is úgy nyilatkozik, mint egy tökéletlen metszet első levonatáról, amelyet további kutatásai folyamán többször át fog javítani. Tény, hogy Beethoven ifjúságának története, a beethoveni stílus gyökerei még ma sincsenek kellőképp tisztázva és így ami fejlődésének folytonosságát illeti, teljes képet nem nyerhetünk, de ahogy Romain Rolland a vázlatokból nyomon kíséri egy nagy mű kialakulását, végleges megformulázását, ahogy megeleveníti előttünk a teremtő folyamat érdekfeszítő drámáját, többet nyújt ennek a csodálatos művészetnek a lényegéből, mint a tudós lelkiismeretességgel összegyűjtött stílushatások legpontosabb kimutatása. A mai kritika főként a konstruáló zsenit látja Beethovenben, Romain Rolland emellett sohasem feledkezik meg az inspiráló érzelmek intuitív elemzéséről. Megveti azt a kritikát, amely oly szorosan belekapaszkodik a formába, mint a féreg a fa kergébe s nem lát semmit azon a részletfoszlányon túl, amelyen rágódik. Nála a forma, a külső körülmények, adatok feltárása csak eszköz arra, hogy rajongott hősének lelkébe jobban bevilágítson. «Micsoda áru! — írja R. Rolland — a történelem lelkiismeretes tudósok kezében, akik levéltárakban keresik az életet, ahelyett, hogy az emberben keresnék». És Beethovenel, a 30 esztendősi lángelmével együtt megeleveníti előttünk az 1800 korabeli embert és egész szellemi légkörét, a forradalom előtti Bécs arisz-

tokráciáját, amely sohasem szerette nagyobb szenvedéllyel a zenét, nem tanusított több tiszteletet azok iránt, akik ebben a jótéteményben részesítették, mint ezekben az időkben. Beethoven szenvedélyes lelkében ott él a kor individualista szelleme, árad belőle az Én — csupa egyéni fájdalom és öröm, árnyék és fény — de ugyanekkor a végéhez közeledő Ancien Regime nagy erkölcsi és esztétikai hagyománya is táplálta, az az erős fegyelem, amely a munkást alárendeli a műnek, az az építőszellem, amelyet két évszázad önzetlen munkája tartott fenn az utókor számára. Mozart és Haydn előkelő, társasági szonátaformáját kapja örökségül, de ő az, aki ezt a formát a maga teljes logikájában kifejti és tökéletesíti. Már első szonátaiban is szembetűnő az új hang, az elődöknek még sok vonásban rokkoló világával szemben. A napoleoni empire-stílus ez már, zömök, széles vonalu, pompázó erejű, egészséges és férfias, megvet minden ízetlenséget és cifraságot. Csodálatos adagioi az akkori kor «Sehn-sucht»-jából, a gyöngédség és melankólia áradatából táplálkoznak, de Mozart behízelgő légységével és érzékenységgel szemben egyszerűbbek, nem akarnak tetszeni, hanem híven, komolyan kifejezni. Igazi lelkigyönyörűséggel követjük Romain Rolland fejtegetéseit azon az úton, amelynek végén a formálásban és kifejezésben teljesen kiérlelt beethoveni művészet egyik legcsodálatosabb alkotása az «Appassionata» áll. Ezekben a fejtegetésekben minden egyes szonáta egy darab Beethoven lelkéből, egy életrajzi adat zenében, egy szerves része annak a fejlődésnek, amely a csúcspontra vezetett. Egy könyörtelen vad erő áramlatát és az efölött lebegő gondolat szuverén uralmát, a beethoveni léleknek ezt a csodálatos kettőségét nem fejezték ki még ilyen költői szavakkal, mint ahogy ezt R. Rolland az «Eroica», az «Appassionata» és a «Leonora» analízisében teszi. «Ti céhbeli muzsikusok — írja egy helyen — szerettek fűtöttek hányni minden értelmezésnek. Pedig a műveket meg sem hallgatná senki, ha ritmusaik és csengéseik kombinációinak szövedéke nem szuggerrálna egy sor egymást követő és összefüggő émoációt a hallgató szívének». Igen, a zenemű lelkitartalmának értelmezésére teljes joga van egy olyan mélyen muzsikális léleknek, mint amilyen R. R., aki nem önkényes, szubjektív hangulatokból,

hanem közvetlenül a zenéből indul ki, sorra veszi a mű minden fontos zenei alkatrészét, hogy a bennerejlő tényleges tartalmat kifejthesse. És hogy ez sikerült is neki, annak legfőbb bizonyítéka a Beethoven zenéjében jártas muzsikális olvasó ráismerése. «Ezt én is így éreztem, ha talán más szavakkal is fejeztem volna ki». (A muzsikális olvasón legkevésbé értjük azokat a «szakzenészeket», akik Beethoven műveit akadémikus, száraz formatani boncolgatásokból vagy mint agyongyakorolt vizsgadarabjunkt ismerik). Végeredményben minden zeneesztétikának ez a célja: amennyire ez szavakkal lehetséges, a zene objektív tartalma alapján felfedni és tudatossá tenni a hallgató homályos ösztönös megérzéseit.

Nekünk magyaroknak, különös érdeklő a könyv utolsó jegyzete, amelyet az illusztris író a Beethovennel szoros barátságot tartó Brunsvik-családnak szentel. Brunsvik Josephinell és Terézrel kapcsolatban újra felveti a «halhatatlan kedves»-hez szóló levél problémáját, amelyet Beethoven — mint az már megállapítást nyert — 1812-ik év júliusában írt. Josephine, a középső Brunsvik grófnő, ebben az időben már másodszor volt férjnél. Azt a helyet, amit ő és még előbb unokanővére, Guiccardi grófnő Beethoven szívében elfoglaltak, már régen más tölthette be. De ki volt ez a «más», akinek a szenvedélytől lángoló sorok szóltak? R. Rolland feltevése Brunsvik Terézt illetően, az erre vonatkozó legfontosabb forrásból, a grófnő ma még kiadatlan naplójából nem nyert megerősítést. Dr. Czeke Marianne, a naplók sajtó alá rendezője, készséggel bocsátotta R. Rolland rendelkezésére az első hat esztendő (1809—1814) anyagát, amely a Beethoven-probléma főkorszakát foglalja magában. «Dr. Czeke Marianne barátságának köszönhetem — írja R. R. — hogy ha nem kaptam is meg a rejtély kulcsát, amelyet kerestem, találtam egy olyan kincset, amelyet nem kerestem, egy nagy lelket, amely rokon Beethoven lelkével». A nagy lélekfestőt annyira megragadják Teréz önvallomásai, hogy külön tanulmányt akar szentelni a magyar kultúrtörténet egyik legnagyobb nőalakjának. Ehhez azonban a naplóknak, mint elsőrendű forrásoknak, teljes ismerete (1809—1853) volna szükséges. Azt hisszük, hogy itthon, Teréz hazájában Romain Rolland bizonyítása nélkül is tudjuk, hogy ezeknek a naplóknak minél teljesebb kiadása

európai viszonylatban is nagy értéke és nyeresége volna a magyar kultúrának.

Nem volt könnyű feladat ilyen befejezett stílusművészetet, mint amilyen R. Rollandé, magyar fordításban visszaadni. Benedek Marcell simán gördülő nyelvezete hűséges követője a francia eredetinek. *Prahács Margit.*

Blaskó Mária: Királyi sarj. Elbeszélés Szent József korából. A Szent István-Társulat kiadása. A szerző Szent Józsefnek életét dolgozza fel regény alakjában. Mielőtt a tárgyhoz fogna, bemutatja azt a jelenetet, midőn az Úr megigéri Dávid királynak, hogy az ő törzséből fog származni a Messiás. Megrajzolja a zsidó nép állapotát abban a korban, amelyben Szent József élt.

Az elbeszélés elején Szent József még mint kis gyermek szerepel, egy szegény ácsmester fia, akinek egész életére elhatározó mozzanat lesz, midőn atyjától megtudja, hogy a Messiás családjából való. Leírja József egyszerű életét egészen haláláig, mindenütt élénk színekkel festve ki a háttér: az akkori zsidóság életét. Majd Jeruzsálem pusztulását festi és csak ezen a pusztuláson keresztül láttatja a Golgotha hegyén végbement nagy eseményt.

Előadása eleven, szemléltető, kár, hogy kissé patétikus. *V. P.*

Komáromi János: Az őrsdiák. Regény. (Genius-kiadás.) Mudrony Sándor, vidéki maturus-diák, kevés pénzzel és sok reménnyel vág neki a fővárosi életnek: mindenáron írót akar lenni. Budapesten azonnal otthont talál a «Bocskai István Kör»-ben, beiratkozik a jogra, de szilárd elhatározása, hogy mielőbb hátat fordít az egyetemnek. Kezdetben mint jó gyorsíró tesz szert egy kis pénzmagra, lassanként vérmezeibb reményekre is feljogosítják a körülmények, míg végre, alig húszesztendőss fejjel, munkatársa lesz egy nacionalista lapnak. Itt ugyan sokáig nem közlik a novelláit, s közben a Petőfi-Társaság pályázatán is kudarcot vall egy «remekbékészült» verssel, de egy másik, szerényebb igényű lap már a tárcarovatban hozza egymásután két írását s ezzel meg is indul a karrier. Amíg a vidéki síheder az első nagy sikerig eljut (erről kevés szó esik a regényben), sok gyermeki hevületen kell átésnie, egész sereg humorkás él-

ményen, ami a Bocskai István Körben és vidékén, a diákélet televénytalajában bőségesen kijut minden ízig-vérig naiv és nagyálmú, kiforratlan diákembernek. Ha pontosan el akarnám mondani ennek a regénynek tartalmát, oldalakon sem lennék vele kész. Epizód epizódhoz sorakozva nőtt regénynyé, csupa egész, adomakerekségtől mozzanat pillanatképei villognak-sötétlenek előttünk a humorral vegyes komikum színes felhőjében. Maga a regény témája is kedvez az adomázó hangnak, mely Komáromi új regényében uralkodó. Voltaképp nincsen is főalakja, maga Mudrony Sándor sem az. De van néhány pompásan megvázolt mellékfigurája, akik valamennyien az élet mulandóságát és e mulandóság könyörtelen változatlanágát illusztrálják. Hogy csak a legérdekesebbeket említsen, itt van mindjárt Drabant Péter, ez a mihaszna gigerli. A nyári vakációban végigkoldulja tehetősebb rokonait, ismerőseit s bosszantó eleganciával veszi be magát a Bocskai István Körbe. Ott mindenkit fitymál, még az elnököt is, aki elnéző jótevője a kör többi tagjával egyetemben, míg aztán lassan-lassan megkezdődik sajnálatos hanyatlása, mely pontosan szeptemberig, az új felruházkodásig tart. A szeptemberi gyöngynapok után olcsóbb ruhaneműért váltja be fényes ruháit, mert pénze elfogyott, nemsokára már durva lábtokercsekben kezdi szóra méltatni nemrég még levegőnek tekintett kollegáit s hamarosan utolsó rend ruháján is túlad. Ezzel megkezdődik medvesorsa, a téli alvás és koplalás. *Komáromi*, aki regényeiben szereti az eposzi szerkezetet alkalmazni, igen kedveli az állandó jelzőket, visszavisszatérő mondatokat is, melyekből egyes alakjainak komikuma kitelik. Drabant Péter szájából pl. többször halljuk — insége napjaiban — ezt a felkiáltást: Na, mi lesz már? Ami azt jelenti, hogy ágyban ruhátlankodó barátunkra immár az éhhalál leselkedik s a Bocskai István Kör mélyen tisztelt lakóinak lelken fog száradni, ha e nagyreményű ifjú kellő élelem hiányában el találna költözni az árnyékvilágból. A másik nagyszerű figura Bakura Dániel, az «őrsdiák», ki refrénszerűen foglalja keretbe a regényt. Ő az első fecske az édesbús pesti diákélet tavaszából: a fővárosba induló Mudrony Sándor már a vonat harmadosztályos fülkéjében találkozik vele